

SECTION 3. PEDAGOGICAL AND CORRECTIONAL PSYCHOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-403-0-15>

FORMATION OF THE PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF STUDENTS OF A SPECIAL SCHOOL AS A MEANS OF THEIR FURTHER SOCIALIZATIONS

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ЇХ ПОДАЛЬШОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Kuznetsova T. H.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Special Pedagogy and Inclusion
State higher educational institution
“Donbas State Pedagogical University”
Dnipro, Ukraine*

Кузнецова Т. Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної
педагогіки та інклюзії
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний
університет»
м. Дніпро, Україна*

Kazmirchuk V. V.

*special education teacher,
Kostyantynivska special school № 32 of
the Donetsk Regional Council
Kostyantynivka, Ukraine*

Казмірчук В. В.

*вчитель-дефектолог,
Костянтинівська спеціальна школа
№ 32 Донецької обласної ради
м. Костянтинівка, Україна*

Важливим завданням спеціальної школи є соціалізація учнів з інтелектуальними порушеннями, що передбачає набуття ними життєвих компетенцій, формування в них знань умінь і навичок, які сприятимуть становленню особистості, здатної до активного самостійного функціонування у суспільстві. Наявність біологічного порушення веде до соціального відхилення у розвитку дітей, що значно ускладнює їх соціалізацію (В. Синьов, І. Татяничкова, М. Супрун, О. Хохліна та ін.). Проте дуже важливо, щоб після закінчення школи випускники мали можливість працевлаштуватися, адже саме етап професійної соціалізації є визначальним для людини [3; 5; 6]. Тому формування в учнів з інтелектуальними порушеннями професійної свідомості стає важливим засобом їх подальшої соціалізації (О. Колишкін, Г. Мерсіянова, Л. Столяренко та ін.).

Вчені, що досліджували проблему професійної спрямованості (Г. Айсіна, В. Бабіна, В. Бодров, М. Дідух, Т. Папернова, М. Фіцула та ін.) вказували на вирішальне значення цього процесу на професійне та життєве визначення людини.

Професійна спрямованість – це така психологічна властивість, в якій виражаються потреби, мотиви, установки на діяльність. На професійну свідомість можуть впливати широкі соціальні або вузькі особисті мотиви, людина може уявляти це у далекій або близькій перспективі, тому вона може бути як стійкою, так і нестійкою. У будь-якому разі професійна спрямованість є важливим аспектом загальної спрямованості особистості, сприяє становленню особистості, розвитку здібностей і можливостей, духовному зростанню [1; 2; 4].

Особливості становлення свідомості й самосвідомості у дітей з порушенням інтелекту вивчали В. Бондар, Л. Виготський, В. Синьов, К. Турчинська, О. Хохліна та ін. Ними було зазначено, що при формуванні професійної свідомості в учнів спеціальної школи виникають значні труднощі при навчанні їх співвідносити свої інтереси і бажання з реальними можливостями. Для подолання цього недоліка значне місце відводиться профорієнтаційній роботі.

Завдяки якійсій профорієнтаційній роботі та правильній педагогічній допомозі у різні вікові періоди в учнів з'являється правильна орієнтація на власні професійні можливості. Профорієнтаційну роботу у спеціальній школі можна вважати правильною і обґрунтованою, якщо вона проводиться комплексно, з урахуванням вікових та психофізичних особливостей учнів, за участю педагогів, психологів, медиків. І тут важливо зафіксувати момент, коли дитині сподобалась та чи інша діяльність, провести додаткову роботу, розширити знання і уявлення учнів з цього напрямку, в подальшому організувати цю діяльність на уроках, в шкільних майстернях, у позакласній роботі. Це є необхідним етапом роботи, адже для дітей з інтелектуальними порушеннями характерно нестійкість психологічних процесів, що негативно впливає на правильність вибору професії, знижує рішучість та стійкість прийнятого рішення.

Емпіричне дослідження стану професійної спрямованості учнів з порушенням інтелектуального розвитку показало, що в них проявляються значні труднощі у співвідношенні своїх інтересів, здібностей, професійних уявлень зі своїми можливостями.

Дослідження показало, що при наявності певних знань про професії в учнів середніх і старших класів спеціальної школи починає проявлятися інтерес до професій, які вважаються престижними, романтичними, модними. Проте при самовизначенні вони не ураховують своїх можливостей і здібностей. Суттєвим є і те, що професійні

інтереси знижуються к старшим класам. Так спочатку проявляється зацікавленість до всіх професій, про які вони пізнають на уроках чи виховних заходах, а в старших класам інтерес концентрується переважно на конкретній професії і пов'язаний більше із зовнішніми чинниками. Мотивація професійного вибору в них обмежена, поверхова, слабка, нестійка. При виборі професії більшість старшокласників орієнтується на рішення батьків і вчителів.

Тому важливо створити умови, за якими в учнів з'явиться мотивація до вибору професії, інтерес до певних професійних обов'язків, звичка до систематичного виконання трудових дій.

Ми визначили, що при формуванні професійної спрямованості треба вчити учнів самопізнанню, щоб вони уявляли свої можливості, вміли аналізувати свій настрій, стан, бажання. Адже часто учні з порушенням інтелектуального розвитку не замислюються про те, що вони хочуть, на що реально здатні, яка діяльність їх приваблює, що їх радує, що робить часливими.

В процесі формування професійної спрямованості важливо створити ситуацію, яка переконає учня в тому, що вибір зроблено само ним особисто, він має бути впевненим, що його думка і бажання важливі, що його розуміють, дослухаються, будуть надавати необхідну допомогу. Не можна обирати майбутню професію без участі самого підлітка. Впевненість у майбутній професії та інтерес до неї з'явиться, якщо йому буде дозволено висловлювати власні думки і бажання. Звичайно, для правильності такого вибору треба проводити спеціальну роботу профорієнтаційного напрямку, формувати професійну свідомість і на цій основі професійне самовизначення.

Для успішної соціалізації на етапі трудової діяльності треба поєднувати те, що хоче учень, що він реально може і що потрібно ринку праці. Тому ефективними видами роботи з учнями спеціальної школи є екскурсії на підприємства, зустрічі з фахівцями, колишніми випускниками школи або професійно-технічного ліцею, заняття в гуртках, факультативи, профорієнтаційні тренінги. Корисними є зустрічі і спільні заходи з Миським центром зайнятості. Не менш важливі інші види роботи, зокрема, вечори, диспути, конференції, класні години на яких обговорюються схильності та інтереси учнів, які можуть знадобитися у майбутньому.

Таким чином, правильно організована профорієнтаційна робота, створення умов для професійного самовизначення учнів спеціальної школи буде сприяти формуванню їх професійної свідомості й позитивній соціалізації на етапі трудової діяльності.

Література:

1. Афузова Г.В., Марченко К.В. Психологічні особливості формування професійної спрямованості розумово відсталих школярів. *Науковий часопис. Спеціальна психологія*. К., 2011. С. 311–313.
2. Бондар В. І., Рейда К. В. Особливості формування трудової компетенції розумово відсталих учнів : навч. посіб. К. : «МП Леся», 2010. 168 с.
3. Коваленко В.Є. Особливості соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями в онтогенетичному вимірі. *Психолого-педагогічні основи професійного становлення та самореалізації молоді в інклюзивному освітньому середовищі*. Круглий стіл. Секція II. 19 листопада 2020. С. 42–44.
4. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. К. : Знання, 2008. 359 с.
5. Тат'янчикова І. В. Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами: поради педагогам та батькам. Слов'янськ : Видавництво Б. І. Маторіна, 2020. 161 с.
6. Хохліна О. П. Теоретичні аспекти проблеми психолого-педагогічного забезпечення соціалізації дитини з порушеннями психофізичного розвитку у контексті особистісного підходу. *Людиноцентризм як основа гуманітарної політики країни: освіта, політика, економіка, культура* : матеріали Всеукр. конф., 22 лютого 2011 р. К. С. 260–268.